

Виховна робота

УДК 746.3(=161.2)(072)

Катерина МАКАРУК,
викладач історії, голова циклової комісії історії та соціальної роботи
ВСП «Фаховий коледж технологій, бізнесу та права ВНУ імені Лесі Українки»

Вишиванка – символ незламності України в культурному просторі світу

(На прикладі ФКТБП ВНУ імені Лесі Українки)

ornamental patterns. It offers a detailed analysis of the distinctive regional features and characteristics of traditional embroidery and demonstrates its influence on global fashion. The article also highlights the celebration of Vyshyvanka Day at the Professional College of Technology, Business and Law of Lesya Ukrainka Volyn National University as part of Ukrainian Culture Week.

Keywords: vyshyvanka, symbol of resilience, cultural code of the nation, national identity, self-identification.

Постановка питання. Українська вишиванка – це не просто традиційний одяг, це символ національної ідентичності, культурної спадщини та боротьби за свободу. Вишиванка відображає глибокі корені української культури, її історію та духовні цінності. У наш час, в умовах політичних та соціальних змін, вона стала символом незламності українського народу, його стійкості в боротьбі за незалежність та єдність. Вишиванка виступає не лише як елемент національного костюма, але й як культурний артефакт, що здобув визнання у світі. Сьогодні, в умовах російської агресії та глобалізаційних процесів, вишиванка набула нового значення: вона стала знаковим елементом, який відображає незламність духу українців і є важливим символом культурного опору.

Виклад основного матеріалу. Вишивка на території сучасної України має давнє походження – нею оздоблювали одяг ще в часи трипільської культури, у період появи ткацтва. Більше про перші прикрашання одягу можна дізнатися з розкопок скіфських курганів. Звідти й стало відомо, що святкові костюми скіфів щедро орнаментувалися золотими нашивками із зображенням грифонів, левів та оленів, різноманітними аплікаціями з кольорової шкіри й декоративними швами. Водночас літнім одягом скіф'янок була довга вільна сорочка з широкими рукавами, яку на плечах, по низу рукавів та по подолу

Аргументовано розкрито історію виникнення української вишиванки, її символіку, колористику та орнамент. Змістовно проведено аналіз регіональних характерних рис вишиванки та доведено її вплив на світову моду. Стаття містить інформацію щодо особливостей відзначення Дня вишиванки у Фаховому коледжі технологій, бізнесу та права ВНУ імені Лесі Українки в рамках Тижня української культури.

Ключові слова: вишиванка, символ незламності, культурний код нації, національна ідентичність, самоідентифікація.
Kateryna Makaruk. The Ukrainian Vyshyvanka as a Symbol of Ukraine's Resilience in the Global Cultural Space.

The article provides a well-grounded overview of the origins of the Ukrainian vyshyvanka, its symbolism, colour palette, and

ornamental patterns. It offers a detailed analysis of the distinctive regional features and characteristics of traditional embroidery and demonstrates its influence on global fashion. The article also highlights the celebration of Vyshyvanka Day at the Professional College of Technology, Business and Law of Lesya Ukrainka Volyn National University as part of Ukrainian Culture Week.

прикрашали золотими нашивками. Також є докази про використання рослинних орнаментів в оздобленні: стебел, листків плюща, квіток лотоса та виноградної лози.

Пізніше, коли територію України населяли сармати, більше прослідковувалося соціально-економічне розшарування – наприклад, багаті жінки прикрашали одяг золотим гаптуванням, а бідніші використовували кольорову вишивку.

Коли в Київській Русі прийняли християнство, культура дещо змінилася: вона не скопіювала візантійські надбання, а переосмислила їх та інтерпретувала на свій лад. Запозичений звичай пишності та святковості літургійного шитва привів до поширення монументальних орнаментів, яскравих кольорів та дорогіших тканин, затканих або гаптованих золотом.

В XI столітті вишивання уже вважалося високим мистецтвом, ази якого треба було опанувати в спеціальних школах. Першу таку школу заснувала сестра Володимира Мономаха Ганка в Андріївському монастирі у Києві. Там дівчат вчили вишивати золотом та сріблом. А що вишивка цінувалася дуже високо, свідчить хоча б уже те, що за поясом Оранти в соборі Київської Софії заткнута вишивана хустинка.

Вишивка в народному одязі посідала значне місце. Серед мотивів, що найчастіше зустрічалися в гаптуванні, – плетінки, узори з рослинних закруток

у вигляді латинської літери S, спіральні мотиви, зображення птахів, гепардів та левів.

У XVII–XVIII століттях культура набула рис бароко – завдяки цьому вбрання стало надзвичайно святковим та пишним. Представники заможної української шляхти обирали вишивку різноколірним шовком та гапування золотом і срібною нитками. Так вони прикрашали сорочки, жупани, керсетки, очіпки тощо. Особливо поширилися рослинні мотиви в прикрашанні одягу – квіти, плоди, пуп'янки розміщувалися на плавних вигинах стебла. У вишивці також траплялися мотиви граната в поперечному і поздовжньому розрізах. Орнамент доповнювали вигини гілки з видовженим гострокінцевим листям. Поширеними були й мотиви гвоздики та лотоса із зубчастим листям.

З кінця XVIII століття до 90-х років XIX століття найпоширенішою була вишивка бісером. Вона широко побутувала у вищих сферах суспільства, у поміщицькому середовищі. Бісером прикрашали гаманці, сумочки, портмоне, чохла на меблі й навіть картини.

Також набула поширення вишивка білим шовком на тонкій прозорій тканині. Нею прикрашали чепці, шарфи, носові хусточки, різноманітні деталі жіночого вбрання. Основними орнаментами слугували квіти та букети квітів, перев'язані стрічками чи бантами. Для підсилення святковості й піднесеності додавали мереживо, золоту та срібну нитку. Особливостями українського вбрання завжди цікавився Тарас Шевченко, тому у своїх картинах він замальовував крій, оздоблення та характерні деталі одягу того часу.

Вишивка як вид декоративно-ужиткового мистецтва утвердилася у 80–90-х роках XIX століття. У ній зберіглася значна кількість геометричних орнаментальних мотивів, які в давнину мали магічний зміст та «оберігали від злих сил». Однак із часом така семантика втратила первісне значення й перетворилася на звичайне художнє оздоблення. Вишивка набула й інших форм – наприклад, у Київській, Харківській та Полтавській областях одяг прикрашали червоно-чорними трояндами.

Народні майстри намагалися показати у вишивці розмаїтість навколишнього життя, свої думки, почуття та красу рідної природи. Тому орнаментальні мотиви мали особливі назви: *барвінок, гарбузове листя, зозулька* тощо. Особливістю народної вишивки було різноманітне й складне поєднання технік, які відрізнялися засобом виконання, зовнішнім виглядом шва, місцевістю та предметом, який вишивався. Самі ж нитки часто фарбували природними барвниками: корою, корінням, листям дерев, квітами та плодами рослин. Щоб закріпити колір, нитки запікали в житньому тісті – так вони не втрачали забарвлення протягом десятиліть.

Вишивка посідала важливе місце в комплексі художньо-виражальних засобів українського народного костюма. Нею прикрашали одяг із домотканого лляного й конопляного полотна, сукна та овчини – зазвичай

це були сорочки, спідниці, фартухи, пояси та головні убори. Верхній одяг – свити, сардаки, кожухи, кептарі – оздоблювали яскравими декоративними аплікаціями зі шкіри та сукна, рельєфними і крученими шнурами, металевими прикрасами, китицями та вишиваними кольоровими нитками або бісером.

Світлий колорит одягу більшості районів України збагачувався барвистістю вовняних плахт, запасок, вишитих сорочок, фартухів, поясів, вінків, намиста та яскравих стрічок. Проте він ніколи не був строкатим, а мав чітку продуманість. Наприклад, на Полтавщині розшита білими нитками сорочка контрастувала з яскравою плахтою, а на Волині вишиті або ткані червоним сорочки поєднувалися з червоно-жовто-зеленими спідницями.

На початку XX століття українська творча інтелігенція почала цілеспрямовано формувати національний стиль. У західних областях України митці використовували орнаменти гуцульської вишивки, а в центральних – звертались до героїчної епохи Гетьманщини XVII–XVIII століть, відтворюючи шитво доби бароко [1].

Період XIX та першої половини XX століть у Наддніпрянщині був справжньою революцією в розвитку української культури та промисловості. На цих територіях відчувався гнітючий вплив Російської імперії, тому українці прагнули якомога сильніше відокремити свою ідентичність, заявити про себе як про окрему країну та окрему культуру, не пов'язану з імперською диктатурою. Тут і почалась найбільш яскрава історія вишиванок.

На початку XX століття, коли українська нація почала боротьбу за свої політичні права, за самостійність, вишиванка стала використовуватися як патріотичний та культовий одяг, символ ідентичності. У 1920-х роках Україна «прогриміла» світом з легендарним «Щедриком». Численні захоплені відгуки критиків, фото хору в національних костюмах на перших сторінках авторитетних видавництв Європи та США, гучні, захопливі заголовки – Україна видимою і вагомою на мапі світової культури. І стало ясно, що це не Росія [3].

Далі історія української вишиванки набирала обертів. На першій міжнародній виставці текстилю в Лейпцигу 1930 року українська вишиванка в техніці «білим по білому» займає перше місце. Після цього наші вишиті сорочки почали продаватись в магазинах Англії, Франції, Німеччині та Польщі. Вся наша еліта намагалась підкреслити своє українське походження з допомогою вишиванки в умовах суворої цензури Російської імперії.

Після Другої світової війни історія української народної вишивки покрилась багряною кров'ю. Культурний геноцид знищував усе просте і все прекрасне, що стосувалося нас як окремого народу.

Сім'ї, які знали, що їм загрожує виселення в Сибір чи розстріл, заздалегідь заготовували все найцінніше в скринях у лісі. Там були й вишиванки. Викопували їх вже аж за часів незалежної України, в 90-х роках,

і після цього починається справжнє відродження вишиванки. З'являються дизайнерські колекції, тематичні виставки, збереження старих сорочок у музеях, експедиції по селах.

У період радянської влади, особливо в роки так званого розвинутого соціалізму (1970–1980 роки) майже заборонені вишиті сорочки стали символом віри спочатку для українців на заслання в таборах, а згодом – і для дисидентів та українства загалом, яке передавало ідею про незалежність з покоління в покоління аж до 1991 року. Зі здобуттям незалежності в Україні розпочалася нова епоха розповсюдження вишиванок – вільного від попередніх радянських обмежень.

Прикметно, що останніми роком українська вишиванка та вишиті речі стали популярнішими за будь-який модний бренд. Ця тенденція охопила вже не лише Україну, але й сягає далеко за її межі. Українські та іноземні знаменитості, світові дома моди («Valentino», «D&G» та інші) зробили свій вибір на користь українського етнічного одягу, а популярність та актуальність вишиванки була підтверджена авторитетним модним американським журналом «Vogue», який назвав нашу вишиванку одним з головних трендів. Отже, з традиційного класичного українського вбрання утворилися різні модифікації, в магазинах у зарубіжних країнах можна побачити вже вишиті сукні, піджаки, костюми, шорти тощо. Українська вишивка впевнено заповнила світовий ринок і стала популярною в царині моди. Навіть світові зірки полюбили українське вбрання. Отже, вишиванки підкорюють світ, заворожуючи людей самотністю та глибоким змістом.

Вишиванка здобула нове значення після Революції Гідності 2014 року, коли українці вийшли на Майдан, аби боротися за свої права і свободи. Вишиванка перетворилась на важливий спосіб висловлення протесту і відданості своїй країні.

А нинішня російсько-українська війна стала нагодою для актуалізації ідентичності українців, у тому числі шляхом все більш популярного мистецтва вишиванки, проведення благодійних ярмарків вишиванок на підтримку Збройних Сил України та відзначення свята вишиванки на національному і міжнародному рівнях. З початком повномасштабної фази великої війни 24 лютого 2022 року вишиванка стає символом вільних людей і свободи, української нескореності, сучасної культурної зброї проти російських окупантів, яка об'єднує українців з Вітчизни та з-за її меж. Вишиванки вдягали і вдягають на фронті, на маршах пам'яті та національних святах. Вони стали виразом єдності та стійкості українців у боротьбі за незалежність.

Кожен стібок вишивки тепер символізує зв'язок поколінь, національну гідність та боротьбу за свободу. Зокрема, День вишиванки стає ще одним приводом заявити, що українці – вільний народ з багатою історією та культурними традиціями, який відчайдушно бореться з підступним загарбником. В умовах війни українська вишиванка трансформується на додатковий

дієвий інструмент просування національних інтересів і презентації символіки нашої держави за кордоном.

У цьому контексті роль української діаспори набуває особливого значення. Закордонні українці, незалежно від тривалості та географії їхнього перебування в різних зарубіжних країнах, розглядають національну вишиванку як впливовий важіль утвердження у світі окремішності української культури, своєрідною візитівкою Батьківщини та глибинним символом української держави і всього українства зарубіжжя. Провідні музеї світу (наприклад, Музей Вікторії й Альберта в Лондоні, Музей мистецтв у Нью-Йорку) представляють вишиванку як частину експозицій, присвячених українській культурі. Так, у вишиванці були помічені Джонні Депп, Міла Йовович, Ума Турман, Холлі Беррі, Кейт Мосс, Енн Хетуей, Лана Дель Рей, Майк Тайсон, Адель, Різ Візерспун, Ніколь Кідман, Сандра Буллок, Джекі Чан, Діта фон Тіз. А також Клаудія Шиффер, Демі Мур, Сальма Хаек обирають саме український національний одяг.

Щороку в третій четвер травня Україна відзначає унікальне національне свято – День вишиванки. Це свято самотнє і не прив'язане до жодного державного чи релігійного. Саме цього дня мільйони українців дістають із шафи національне вбрання – вишиванку, йдуть у ній на роботу, в університет чи до школи. А інспірована цим масштабним заходом акція «Народжені у вишиванках» вже стала традиційною, яку шанують в Україні й за її межами. В її рамках прийнято дарувати вишиті сорочки новонародженим українцям, їх одягають у народне вбрання під час хрещення в церкві та реєстрації в консульських установах України за кордоном. Дітям при народженні дарують вишиту сорочку, аби та символічно оберігала їх від злої долі.

Наприклад, до Дня вишиванки 18 травня 2023 року Посольство України в Канаді ініціювало акцію «Народжені у вишиванках», під час якої свої перші вишиті сорочки отримали діти, зареєстровані в консульських установах України в Оттаві, Торонто та Едмонтоні. Проект реалізувався у співпраці з Конгресом українців Канади, «Vyshyvanka Association» та «Meest Canada». У рамках ініціативи вишиванки подарували дітям під час реєстрації в Канаді. Українські консульства передавали вишиванки батькам під час отримання довідки про реєстрацію дитини громадянином України. Ініціатива «Народжені у вишиванках» не є одноразовою, вона діє постійно, її учасники отримують можливість приєднатись до спеціальної програми лояльності від компанії «Meest Canada» [4].

Того ж дня щороку відзначається і Всесвітній день вишиванки – міжнародне свято, яке покликане зберегти давні народні традиції створення та носіння етнічного вишитого українського одягу. По всьому світу українці об'єднуються в одній ідеї і демонструють, що мають власну самоідентифікацію та національний код. Цей день нагадує про національну та громадянську позицію, культурну освіченість та духовну свідомість.

Святу передувала акція «Всесвітній день вишиванки», котру в 2006 році запропонувала студентка факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Леся Воронюк. До цього спонукав її друг, який прийшов на заняття у вишиванці. Леся Воронюк запропонувала одногрупникам та іншим студентам обрати один день і всім разом одягнути вишиванки. Спочатку так зробили кілька десятків студентів та кілька викладачів факультету. У 2010 році День вишиванки відзначали, зокрема, у Львові, Рівному, Запоріжжі та Сімферополі. У 2012 році в Чернівцях започаткували традицію дарувати вишиванки немовлятам, народженим у цей день. Крім того, до свята почала долучатись українська діаспора по всьому світу.

Зростаючі масштаби свята привели активістів до необхідності створення організаційного комітету для координації святкових заходів. Вже наступного року День вишиванки одержав підтримку на державному рівні. З початком бойових дій на сході України вишиванки дарують українським захисникам. На сьогодні географія свята охоплює понад ста країн: щороку цього дня вся Україна та кожен куток планети, де живуть співвітчизники, перетворюється на унікальне явище і фантастичну красу. Де б українців не розкидала доля, вони не забувають своє коріння, на День вишиванки влаштовують святкування, одягають вишиту сорочку, бо пам'ятають, люблять і підтримують Батьківщину. Ідеєю свята є збереження українських цінностей та їх популяризація серед молоді та населення загалом.

Свято не передбачає обов'язкових заходів, окрім одягання вишиванки. Але з ініціативи студентів, школярів, громадських та культурних діячів проводяться концерти, хода, конкурси, вечорниці, ярмарки. Саме ж свято запрошує кожного свідомого до простого вчинку – одягнути вишиванку і в ній піти на роботу чи навчання. Разом з тим, така дія має глибокий контекст, адже йдеться про вираження своєї національної та громадянської позиції, культурну освіченість і духовну свідомість.

Всесвітній день вишиванки – подія, що об'єднує українців по всій планеті. Вбираючи вишиванку, вони демонструють свою національну приналежність, зв'язок з Україною, а головне – що на заходах завжди присутні діти, вбрані у вишиванки, які переймають традиції. Отже, громади зарубіжних українців активно підтримують та просувають ініціативи популяризації традиційного

вбрання серед дітей, активно співпрацюють з місцевою владою та бізнесом. Вишиванка та інші елементи традиційного одягу з'являються в маленьких українців за кордоном передусім як прагнення їх батьків закріпити розуміння української самоідентичності у дитини, пам'яті про її походження, відображення естетики та самобутності нашої культури. Сьогодні День вишиванки відзначають українські громади у понад 100 країнах світу на всіх континентах, навіть в Антарктиді [2]. Представники діаспори одягають національний одяг як знак єдності, ідентичності, культурного опору та гордості. Цей день стає формою «м'якої сили» України на міжнародній арені.

День вишиванки відзначається і у ВСП «Фаховий коледж технологій, бізнесу та права Волинського національного університету імені Лесі Українки» в рамках Тижня української культури, що був започаткований у 2010 році для поглиблення співпраці в рамках програми «Єврорегіон Буг».

Щороку в закладі освіти відбуваються виховні заходи, присвячені Дню вишиванки. З метою збереження українських цінностей та їх популяризації серед молоді та населення у фаховому коледжі проводяться конкурси «Вишиванка – серце України, виткане з любові», флешмоби зі здобувачами освіти, руханки, фотоконкурси.

Висновки. Отже, українська вишиванка – це більше, ніж просто частина національного одягу. Вона є живим символом української культури, національної гідності, незламності та боротьби. Вишиванка переплітається з історією та долею народу, і сьогодні її значення виходить за межі простої традиції. Вишиванка стала символом єдності українців у боротьбі за свою незалежність, культурну самобутність та свободу. В умовах сучасної війни вона служить як оберег, знак незламності і спільної боротьби.

Сьогодні вишиванка вже є частиною глобального культурного простору, представляючи Україну на світовій арені. Вона виступає як символ гідності, єдності та сили народу, який не зламає ніяка зовнішня загроза. Таким чином, українська вишиванка є невід'ємною частиною культурного надбання світу, що не тільки зберігає історичну спадщину, але й стає символом боротьби за справедливість, мир і незалежність.

Вишиванка – це не мода і не декорація. Це культурний ДНК-код української нації. Це те, що пережило імперії, війни, утиски – і залишилося з нами. Вишиванка – це пам'ять і пророче слово в кожному стібку.

Використані джерела

1. Шибела В. Доторкнутися до історії: як вишивка стала душею українського народу. URL: https://elle.ua/ludi/novosty/storya-ukranksko-vishivki/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 05.05.2026).
2. Всесвітній день вишиванки. URL: https://www.denvyshyvanky.com/?page_id=1944 (дата звернення 03.05.2026).
3. Історія української вишиванки: від давніх часів до сьогодення. URL: <https://svarga.ua/istoriia-vyshyvanky/?srsltid=AfmBOoopMZNlS9-uzHdIRDA1Y-4uofDmzemicWHZMv2GWi4mm1j5-uY> (дата звернення 05.05.2026).
4. Українські немовлята, народжені в Канаді, отримують у подарунок вишиванки. Сайт Посольства України в Канаді. URL: <https://canada.mfa.gov.ua/news/ukrayinski-nemovlyata-narodzheni-v-kanadi-otrimayut-u-podarunok-vishivanki> (дата звернення 05.05.2026).